
GLAS CRNOGORCA U 1941. GODINI

Filip Kuzman

The paper deals with the content of the newspaper Glas Crnogorca (The Voice of Montenegro) published in 1941. We analysed one issue of Glas Crnogorca published as a newspaper of the Provisional Montenegrin Committee and ten issues published as a gazette of the High Civil Commissariat. Particular focus is on the propaganda material and the way the Italian occupation authorities used the newspaper to spread their ideas and views. We also analysed how journalists covered daily politics, economy, Montenegrin-Italian relations, the perception of the enemy, etc.

Italijanske trupe, zajedno sa njemačkim i mađarskim armijama, napadaju Kraljevinu Jugoslaviju 6. aprila 1941. godine. Jedan od rijetkih frontova u Aprilskom ratu, đe se jugoslovenska vojska dobro držala, bio je front prema Albaniji. Zetska divizija, koja je vodila borbe na ovom sektoru, uspjela je da suzbije italijansku IX armiju i čak pređe u kontraofanzivu. Borbe na frontu su prekinute 17. aprila, uslijed potpisivanja kapitulacije Jugoslavije i bjekstva kraljevske vlade.¹ Istog dana, divizija *Mesina* okupira Cetinje, a narednog je počela predaja jugoslovenskih snaga u

¹ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 405–407.

Crnoj Gori.² Uspostavljen je *Visoki civilni komesarijat*, koji je predstavljao najvišu okupacionu vlast. Sama Crna Gora je djelimično rasparčana. Tako je Boka Kotorska anektirana od strane Italije i postala posebna provincija u sklopu Guvernanta za Dalmaciju, dok su mjesta sa albanskim stanovništvom Ulcinj, Tuzi, Plav, Rožaje i Gusinje pripojeni Velikoj Albaniji, u to vrijeme italijanskom fašističkom protektoratu.³ Konačne granice odredio je sam Musolini, a gubitak ovih oblasti je nadoknađen teritorijama u Sandžaku.⁴ Od tih teritorija, Italijani su pokušali da stvore Nezavisnu Državu Crnu Goru, po uzoru na ustašku NDH. Sabor je održan 12. jula na Petrovdan, a učesnici su odlučili da se stvori ova kvinsliška tvorevina. Trinaestojulski ustanak je osujetio ove planove, i u Crnoj Gori je uvedena vojna uprava i *Vojni gubernatorat*.⁵

Od ulaska italijanskih trupa u Crnu Goru do ustanka, izlazilo je nekoliko novina, koje su izdavale italijanske okupacione vlasti i njihovi domaći saradnici. Na teritoriju koja je trebala da uđe u sastav ND Crne Gore distribuiran je *Glas Crnogorca*. Sa izlaženjem nastavlja i predratni nedeljnik *Zeta*, sa novim urednicima⁶. Boka, budući da je anektirana od strane Italijana, imala je svoj časopis na italijanskom jeziku. Zvao se *Bocche di*

² Federiko Godi, *Crnogorski front – Italijanska okupacija Crne Gore 1941–1943*, Podgorica 2017, str. 26.

³ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 407.

⁴ Federiko Godi, *Crnogorski front – Italijanska okupacija Crne Gore 1941–1943*, Podgorica 2017, str. 58.

⁵ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 407–408.

⁶ Njihov urednik Jovan Vukčević odlazi u partizane i tamo gine. List je sa novim uredništvom izlazio od 24. aprila do 24. juna, kada se gasi. Niko S. Martinović, *Razvitak štampe i štamparstva u Crnoj Gori 1493–1945*, Beograd 1965, str. 209.

Cattaro, a štampan je kao organ Federacije fašističkih boraca.⁷

Najznačajniji list u ovom periodu svakako je *Glas Crnogorca*. U periodu od 17. aprila do 21. jula izlazila su dva *Glasa Crnogorca*: jedan u izdanju Privremenog administrativnog crnogorskog komiteta, a drugi u izdanju Civilnog komesarijata za Crnu Goru.

Privremeni administrativni crnogorski komitet osnovan je 17. aprila 1941. na Cetinju. Sastojao se od 13 članova.⁸ Na čelu se nalazio Jovo Popović, opunomoćeni ministar u penziji⁹. Formiran je pod okriljem Italijana i „dočeka“ je italijanske trupe prilikom okupacije zemlje.¹⁰ Oni su, kako to navode, „zamijenili vlast bivše jugoslovenske države“ i u sporazumu sa Italijanima „preuzeli dužnosti da osiguraju normalno funkcionisanje života i djelatnosti u zemlji“.¹¹ Kako bi

⁷ Časopis je izlazio od 30. juna 1941. do 4. avgusta 1943. Glavni ideološki cilj časopisa je bio da pokaže Boku Kotorsku kao istorijsku italijansku provinciju. *Isto*, str. 208–209. Za više podataka o okupacionoj štampi u Crnoj Gori nakon Trinaestojulskog ustanka vidi: Niko S. Martinović, *Razvrtak štampe i štamparstva u Crnoj Gori 1493–1945*, Beograd 1965, str. 208–214.

⁸ *Глас Црногорца – орган Привременог црногорског комитета*, Административни комитет, 19. april 1941, br. 1, str. 1.

⁹ Jovan Jovo Popović (1872–1948) je bio istaknuta ličnost za vrijeme knjaza/kralja Nikole. Zauzimao je neke visoke funkcije: upravnik Pošta i telegrafa Crne Gore (1902–1909), opunomoćeni ministar u Carigradu (1909–1912), predstavnik Crne Gore na Londonskoj konferenciji 1913. Jedan od organizatora Božićnog ustanka. Od 1918. do 1938. se nalazio u egzilu, kada se vratio. Stupio je u Crnogorsku stranku. Učesnik je Petrovdanskog sabora, a nakon rata je uhapšen i osuđen na 5 godina zatvora, a njegova kuća je srušena. Umire na Cetinju. *Istorijski leksikon Crne Gore 5*, Popović Jovan (Jovo), Podgorica 2006, str. 1046–1047.

¹⁰ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 407.

¹¹ *Глас Црногорца – орган Привременог црногорског комитета*, Административни комитет, 19. april 1941, br. 1, str. 1.

obavijestio javnost o situaciji, Komitet je pokrenuo list *Glas Crnogorca*. Prvi i jedini broj izašao je 19. aprila.¹² Ime nosi ime po novini *Glas Crnogorca*, koja je izlazila na Cetinju od 1873. do 1915. i u inostranstvu, kao glasilo crnogorske vlade u egzilu 1917. do 1922¹³. List uređuje Komitet, a v. d. urednik je Igor V. Sidovit, novinar sa Cetinja. Koštao je 1 dinar, godišnja preplata je bila 60 din, a izlazio je „prema potrebi“. Štampan je na srpskohrvatskom jeziku ćiriličnim pismom, u štampariji „Obod“ na Cetinju. Nije poznat tiraž. U gornjem lijevom uglu, pored naziva novine, nalazio se dvoglavi orao iz vremena dinastije Petrović-Njegoš. List je imao samo jednu stranu. Tema cijelog broja je „oslobođenje Crne Gore“. Tako je glavni naslov bio „Živjela slobodna Crna Gora!“ Ispod parole, list prenosi proglas Privremenog upravnog odbora crnogorskom narodu, tekst o osnivanju Komiteta, kao i informacije o njegovom djelovanju. Proglasom, Komitet obavještava Crnogorce da su sile Osovine, nakon 20 godina jugoslovenskog ropstva, oslobodile zemlju. Pozivaju narod da bude miran i da čeka odluke Italije, koje će biti povoljne, budući da je italijanska kraljica Jelena Savojska ćerka kralja Nikole. Građani su takođe dobili i servisne informacije: o vrijednosti dinara u odnosu na italijansku liru i albanski franak, o policijskom času (poslije osam sati, bez dozvole nije mogao da se napušta stan), o pozivu stanovništvu glavnog grada Cetinja da preda oružje do 21. aprila i potrebnim dozvolama za napuštanje grada.¹⁴ Analizirajući samo ovu stranu, moglo se vidjeti kakva je „sloboda“ u pitanju. Dok je

¹² Зоран Лакић, Радоје Пајовић, Гојко Вукмановић, *Народноослободилачка борба у Црној Гори 1941–1945 – хронологија догађаја*, Титоград 1963, str. 13.

¹³ *Istorijski leksikon Crne Gore* 3, Glas Crnogorca, Podgorica 2006, str. 640.

¹⁴ *Глас Црногорца – орган Привременог црногорског комитета*, 19. april 1941, br. 1, str. 1.

Komitet govorio o „oslobođenju zemlje“, italijanske vlasti su ograničavale slobodu građanima i polako uvodile okupaciju. Komitet je dodatno olakšavao sprovođenje okupacije upravo svojim pozivima na mir i da će se normalni život brzo uspostaviti. *Glas Crnogorca*, kao organ Komiteta više nije štampan, a sami Komitet je ubrzo ugašen od strane grofa Serafima Macolinija, koji je bio komesar Civilnog komesarijata.¹⁵

ЖИВЈЕЛА СЛОБОДНА ЦРНА ГОРА!

*Slika 1. Dio naslovne strane Glasa Crnogorca koji je izdat od strane Privremenog crnogorskog komiteta*¹⁶

Italijanske okupacione vlasti svoju novinu pokreću 18. maja 1941. Preuzeli su stari naziv *Glas Crnogorca* i dodali italijanski prevod *La voce del Montenegro*¹⁷. Naziv je još jedan primjer kojim su željeli da prikažu Crnogorcima da oni nijesu okupatori, već oslobodioci i obnovitelji „petrovičke Crne Gore“. Izabaran

¹⁵ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 407.

¹⁶ *Glas Crnogorca – organ Privremenog crnogorskog komiteta*, 19. april 1941, br. 1, str. 1.

¹⁷ Ovo nije doslovni prevod termina „Glas Crnogorca“, već bi mogao da se prevede kao „Glas Crne Gore“. U nastavku teksta korišćen će biti samo naziv *Glas Crnogorca*.

je, kako su to urednici naznačili, zato što pripada „nezaboravnom vremenu slavnog kraljevanja Nikole Petrovića – Njegoša“.¹⁸ List je izdavan od strane Civilnog komesarijata, a samo u osmom broju je naznačeno da je direktor izvjesni dr Volfgano Polvereli¹⁹. Štampano je deset brojeva,²⁰ u štampariji „Obod“. Iako je često reklamiran da će izlaziti svake nedjelje, *Glas Crnogorca* je samo tri puta izašao u reklamiranom terminu.²¹ Uz datum izlaska novine, stajao je i rimski broj XIX što predstavlja broj godina koliko je prošlo od Marša na Rim, datuma koji se uzima kao početak fašističke ere. Novina je bila dvojezična i tekstovi su štampani na srpskohrvatskom i italijanskom jeziku. U prvim brojevima, samo bitniji članci su prevedeni na italijanski jezik, da bi od trećeg broja gotovo svi tekstovi imali italijansku verziju. Svaki broj je imao četiri strane, a samo brojevi 5 i 6 nijesu sadržali poruku „Čitajte i širite *Glas Crnogorca*.“ na posljednjoj strani.²² Cijena novine je bila 1 dinar. Nije poznat tiraž, ali su se urednici hvalili da je prvi broj „štampan u broju do sad nezapamćenom“²³. U početku su imali problema sa nedostatkom novinskog papira, tako da su molili da im se jave svi oni koji ga posjeduju.²⁴ Od trećeg broja počinju sa izdavanjem oglasa, reklama i osmrtnica²⁵. Što se tiče

¹⁸ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црна Гора у новој Европи, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 1.

¹⁹ Niko S. Martinović, *Razvitak štampe i štamparstva u Crnoj Gori 1493–1945*, Beograd 1965, str. 213.

²⁰ 1) 18. мај 1941, 2) 25. мај 1941, 3) 3. јун 1941, 4) 11. јун 1941, 5) 20. јун 1941, 6) 24. јун 1941, 7) 2. јул 1941, 8) 9. јул 1941, 9) 13. јул 1941, 10) 21. јул 1941.

²¹ Први, други и девети број.

²² У броју 9, ова порука је стојала на трећој страни.

²³ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Одједи Високе посјете Црној Гори, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 1.

²⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 4.

²⁵ Cijena oglasa 2 dinara za svaki milimetar visine na jednom stupcu za

novinara koji su pisali tekstove, samo dva teksta su potpisana²⁶, dok se ostalima autor ne zna. Najviše se piše o političkim i vojnim vijestima. Privreda i ekonomija su slabo zastupljene, dok kulture gotovo i da nema²⁷. Jedan poseban dio novina, nekada i po cijela strana, je opredijeljen za takozvani „službeni dio“. List se distribuirao u svim krajevima Crne Gore kojima je upravljao Civilni komesarijat.

Slika 2.
Prvi broj *Glasa Crnogorca*
koji je izdat od strane
Visokog civilnog komesarijata²⁸

privatne ogalse i 4 dinara za svaki milimetar visine na jednom stupcu za trgovačke ogalse. *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, 9. jul 1941, br. 8, str. 2.

²⁶ To su tekstovi: *Ekonomске mogućnosti u Crnoj Gori* (24. jun 1941, br. 6, str. 3) i *Amanet kralja Nikole* (9. jul 1941, br. 8, str. 2). Prvi tekst je potpisan sa M. Matović (u italijansku verziju, u srpskohrvatsku je potpisan sa M. M), a drugi inicijalima K. N. Drugi tekst je pisan u trećem licu i pominju se neki događaji poslije smrti Kralja Nikole, tako da se isključuje mogućnost da su K. N. njegovi inicijali. Potpisani tekstovi se odnose samo na autorske tekstove, pa tako nijesu uračunate razne naredbe, oglasi, telegrami, pozdravi i sl, koji su potpisivani od strane italijanskih vlasti ili građana.

²⁷ Prenešena je samo jedna vijest iz kulture, o tome da je ponovo počeo da radi bioskop. *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, *Поновно отварање биоскопа*, 25. maj 1941, br. 2, str. 4.

²⁸ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, 18. maj 1941, br. 1, str. 1.

Pojedini brojevi su imali i fotografije²⁹, ukupno njih 13. Dominiraju portreti, većinom italijanskih ličnosti. Tako se duče Benito Musolini i kralj Vittorio Emanuel III Savojski pojavljuju po tri puta, kraljica Jelena Savojska dva, a princ Umberto Savojski, grof Galeaco Čano i grof Serafim Macolini³⁰ po jednom. Dva puta su prikazani italijanski vojnici, a samo jednom Crnogorci i to u društvu kralja Vitorija Emanuela III prilikom njegove posjete Cetinju. Od crnogorskih ličnosti, jedino se kralj Nikola pojavljuje i to jednom. Primjetan je izostanak fotografija drugih crnogorskih ličnosti i Crnogoraca, budući da se italijanska vlast izjašnjavala kao oslobodilačka. Ne pojavljuje se ni fotografija Adolfa Hitlera, iako je jedna naslovna strana posvećena sastanku dučea i firera na Brenneru³¹.

Razlozi zbog kojih je pokrenut list objašnjeni su u tekstu *Crna Gora u novoj Evropi*. Cilj je da list „doprinese što tjesnijim vezama između Crne Gore i Italije na svim poljima“. Pozivaju se na prijateljstvo dva naroda, „velikog italijanskog i malog ali hrabrog crnogorskog“, koje je učvršćeno „krvnim vezama između dvije slavne dinastije Savoje i Petrović-Njegoš“. Urednici naglašavaju da Italijani nijesu došli da okupiraju Crnu Goru, već da je oslobode od „morskog režima“ i da je „ponovo uzdignu iz bijede i da je upute napretku i korisnom radu“. Zaključuju da „poštenu narod crnogorski zaslužuje bolju budućnost“ i da *Glas Crnogorca* želi da ima udio u izgradnji boljeg društva.³² U deset brojeva koji su izašli, list je veoma

²⁹ Bez fotografija su brojevi 6, 7, 8 i 10.

³⁰ Grof Macolini se na fotografiji pojavljuje sa kraljem Vitoriom Emanuelom III prilikom njegove posjete Cetinju. *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, 3. jun 1941, br. 3, str. 3.

³¹ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Мусолини и Хитлер састали се на Бренеру, 3. jun 1941, br. 3, str. 1.

³² *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Црна Гора у новој Европи, 18. maj 1941, br. 1, str. 1.

aktivno pratio ove ciljeve. Naravno, u tekstu nijesu objavljeni „skriveni ciljevi“, ali se čitanjem primjećuje da su, osim promovisanja prijateljstva Crne Gore i Italije, aktivno propagirali slavu italijanskog oružja, Musolinija i fašističke Italije uopšte.

Veliki dio novine, od jedne do dvije strane, pokrivaju rubrike: „Zvanični dio“ i „Vojne operacije talijanskih oružanih snaga“. One nijesu prevedene na italijanski jezik, osim u jednom slučaju kada je italijansku verziju dobila vijest iz rubrike „Zvanični dio“ o optužnici Vojnog suda u Cetinju protiv dvadesetak ljudi koji su prekršili naredbe (o oružju i policijskom času).³³ Ovih rubrika nema samo u dva broja, iz razloga što su ti brojevi bili tematski. Riječ je o broju 5, od 20. juna 1941, kada je list prenio cijeli govor Musolinija povodom prve godine od ulaska Italije u Drugi svjetski rat³⁴ i broj 9, od 13. jula 1941, koji je u potpunosti posvećen vijestima i odlukama sa Petrovdanskog sabora, kada je proglašena „ND Crna Gora“.³⁵ „Zvanični dio“ služi kao neka vrsta službenog glasnika italijanskih vlasti. U njemu se objavljuju naredbe koje donosi Visoki komesar za Crnu Goru, sa ciljem uređivanja života u zemlji. Dok je list izlazio, objavljene su 122 naredbe, koje su se ticale raznih stvari: policijskog časa, prikupljanja oružja, novih kaznenih i prekršajnih mjera, napuštanja mjesta stanovanja, finansija, filatelije, raznih imenovanja na položaje, penzionisanja, uspostavljanja institucija, rezultata suđenja, poljoprivrede i dr. Naredbom 61. je regulisano kako će se objavljivati zakoni i

³³ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Званични дио – Војни суд у Цетињу, 9. јун 1941, бр. 8, стр. 2.

³⁴ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Црна Гора поново добија своју независност и улази у италијанску сферу, 20. јун 1941, бр. 5, стр. 1–4.

³⁵ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Црногорски сабор прогласио је слободну и независну Краљевину Црну Гору, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 1–4.

uredbe u *Glasi Crnogorca*.³⁶ Rubrika „Vojne operacije talijanskih oružanih snaga“ donosila je vijesti o borbama italijanskih kopnenih, morskih i vazdušnih snaga. Izvještaji obuhvataju borbe u: sjevernoj i istočnoj Africi, Grčkoj, Egejskom moru, istočnom Sredozemlju, Atlantiku. Prenose se vijesti o gotovo svakodnevnom bombardovanju Malte i povremenom bombardovanju Gibraltara. Informacije u ovim izvještajima su osnovne i tu se obično opisuju sitniji sukobi. Objavljena su 54 izvještaja, a interesantno je da se ni jedan nije ticao borbi na Istočnom frontu. Veće italijanske pobjede ili porazi su prenošeni u posebnim tekstovima. Slavljeno je osvajanje Krita³⁷ i Grčke³⁸, pobjeda kod Soluma³⁹ i uspjesi blickriga na Istočnom frontu⁴⁰, dok su se autori divili hrabrom ali bezuspješnom otporu u Etiopiji.⁴¹

Ekonomске теме су слабо заступљене у листу, ако се изузму чланци о италијанској помоћи у намирницама и храни. У пар текстова који обрађују ову тему, потенцира се да је Црна Гора

³⁶ Naredbe stupaju na snagu od objavljivanja na službenoj tabli Visokog komesara. Od naredbe 61. se navodi da će se osim na službenoj tabli, naredba objavljivati i u *Glasi Crnogorca*. Do tada, ovakvih navoda u naredbi nije bilo, iako su one objavljivane u novinama. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Наредба број 61 – Цивилни комесар за Црну Гору, 13. јул 1941, бр. 6, стр. 2.

³⁷ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Пobjеда Осовине на Криту, 3. јун 1941, бр. 3, стр. 4.

³⁸ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Рат са Грчком, 20. јун 1941, бр. 5, стр. 1–3.

³⁹ Мјесто на либијско-египатској граници. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Пораз Енглеза у великој битци код Солума, 24. јун 1941, бр. 6, стр. 1.

⁴⁰ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Оружане Силе Осовине напредују на свим фронтима, 9. јул 1941, бр. 8, стр. 1.

⁴¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Један велики војник, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 3.

bogata prirodnim bogatstvima, ali da jugoslovenska vlada nije to željela da iskoristi. Oni su uspjeli da od „Crne Gore stvore kraj pasivan i zavisan“ iako je „radna sposobnost“ Crnogoraca „poznata na sve četiri strane svijeta.“⁴² Smatraju da Crna Gora ima mogućnost da razvija drvenu industriju, voćarstvo i stočarstvo, kao i da postoji potencijal za bolje iskorišćavanje rudnog bogatstva i mineralnih voda.⁴³ Sve ovo će biti sprovedeno u djelo uz pomoć Italije, budući da su obećali da će sprovoditi akcije za ekonomski razvitak Crne Gore.⁴⁴ To se ogleda i u jednoj naredbi Macolinija, koju prenosi *Glas Crnogorca*, da je svako obavezan da obrađuje i posije svoj posjed bilo kojom kulturom, a ko ne bude u mogućnosti, da to prijavi vlastima i one će se pobrinuti da se posjed obradi.⁴⁵ Vijesti koje u ekonomskom smislu imaju negativne posljedice za Crnu Goru, prikazuju se kao napredak. Tako aneksiju Boke Kotorske, čime je izgubljen ogromni ekonomski potencijal, novinari u listu predstavljaju kao veliki korak u razvitku Crne Gore, jer time Crna Gora dobija direktnu granicu sa Italijom.⁴⁶

Prijateljstvo Crnogoraca i Italijana je česta tema u listu. Na razne načine, preko istorije, vladajućih ličnosti, vojske i humanitarne pomoći, pokušavaju da „objasne“ Crnogorcima da

⁴² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Економске могућности у Црној Гори, 24. јун 1941, бр. 6, стр. 3.

⁴³ Исто, стр. 3.

⁴⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црна Гора у новој Европи, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 1.

⁴⁵ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Службени дио – Обавеза обрађивања културног земљишта, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 2.

⁴⁶ Анексију Котора и залива писач текста правда time da se Kotor 1420. godine dobrovoljno priključio Mletačkoj republici i da je od tada primio trajni italijanski pečat. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Нова административна организација Задарског, Сплитског и Которског округа, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 1.

nijesu neprijatelji. Koristeći istoriju, oni žele da prikažu kako prijateljstvo Crnogoraca i Italijana nije strano za dva naroda, već je prirodno. Potencira se da veze postoje ne samo od vremena kralja Nikole, već da su mnogo starije, još od X vijeka. Veze uspostavljene u X vijeku su se učvrstile tokom XIV, kada „su se Crnogorci i Mlečani zajedno borili protiv Turaka“. Kako bi prikazali duboke korijene saradnje dva naroda, novinari napominju da je Đurađ Crnojević donio prvu štampariju na Balkan iz Italije⁴⁷ i da su Crnogorci za vrijeme vladike Danila 1717. pomogli Mlečanima da pobijede „Turke“ kod Bara⁴⁸. „Nijesu dakle, zaludu dva naroda tako dugo sarađivala na zajedničkim idealima kulture i napretka“ zaključuje novinar na jednom mjestu.⁴⁹ Često se apostrofira vezanost kralja Nikole sa Italijom. Prenose njegovu poslanicu iz 1913. đe kaže da je „Italija jaka i bliska, sa kojom nas veže more, klasična zemlja znanja i mudrosti, vazda, od pamtivijeka uplivila je dobrodeteljno na naš narod i poslijed ostvarivanja sopstvenog ujedinjenja, vazda je sa simpatijama gledala na Crnu Goru“.

⁴⁷ Ovdje su iznijeli i podatak da su Crnogorci iz štamparije uzeli slova i istopili ih kako bi napravili puščana zrna. Iako je priča istinita, ona se ne vezuje za štampariju Crnojevića, već za Njegoševu štampariju čija su slova pretopljena (kao i krov Biljarde) za vrijeme Prvog Omer-pašinog napada 1852. godine. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Традиционално пријатељство Италије и Црне Горе, 3. jun 1941, br. 3, str. 1.

⁴⁸ Još jedan nepotpun podatak. Prvo su u tekstu naveli da je Danilo Petrović-Njegoš „knjaz“, što je netačno, budući da je on bio vladika (u nastavku teksta ga oslovljavljaju kao mitropolit crnogorski). Drugo, mletačko-osmanski sukob kod Bara se stvarno desio 1717. godine i Crnogorci su sa Danilom pritekli u pomoć Mlečanima. Međutim, napad nije uspio, Bar je ostao osmanski a Mlečani i Crnogorci su se povukli. Глигор Станојевић, Милан Васић, *Историја Црне Горе 3*, Титоград 1975, str. 273.

⁴⁹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Традиционално пријатељство Италије и Црне Горе, 3. jun 1941, br. 3, str. 1.

Navode da su posmrtni ostaci kralja „preneseni iz Francuske u Italiju, u zemlju naroda poštenog, čije su simpatije za Crnu Goru uvijek bile srdačne i iskrene“. Čak iznose i njegove navodne samrtnje riječi u kojima je „pozvao crnogorski narod da se povjeri dobroti talijanske duše i misiji zaštitnice Italije“.⁵⁰

List detaljno izvještava o svim prijateljskim djelatnostima italijanskih zvaničnika koje se tiču Crne Gore. Posebno su ažurni kada zvaničnici putuju Crnom Gorom. Takvi članci se mogu naći već od prvog broja, budući da je Vittorio Emanuel III posjetio Crnu Goru 17. maja 1941,⁵¹ dan prije početka izlaženja lista. Kralj je u novinskim izvještajima prikazan kao neko ko voli Cetinje i Crnu Goru. Tako se on „zadržavao u razgovoru“ sa Cetinjanima „budući da je mnoge prepoznao još iz 1896. kada se vjerio i 1910. prilikom krunisanja kralja Nikole“. Navode da se „poduže zadržao sa jednim starim Crnogorcem koji je pripadao Vojnoj kući kralja Nikole“.⁵² Posjećuje „oružnicu i pažljivo posmatra slavni barjak sa Vučjeg Dola“, a sa „naročitim uzbuđenjem“ obišao je „spavaću sobu kraljice Imperatorke, kada je bila još Princeza crnogorska“. Zadržao se u dugom razgovoru sa mitropolitom „Joakimom“(sic!)⁵³ i prisustvovao liturgiji u Cetinjskom manastiru, đe se ujedno poklonio grobu vojvode Mirka Petrovića-Njegoša⁵⁴. Kralj je

⁵⁰ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Аманет краља Николе, 9. јул 1941, бр. 8, стр. 2.

⁵¹ *Журнал о посјети Виторија Емануела III Цетинју* <https://www.youtube.com/watch?v=ISfL6iyRs-s&t=13s>. Рiječ је о једнодневном путовању у којем је италијански владар из Скадра кренуо за Подгорицу и Цетинје.

⁵² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Посјета Њ. В. Краља Императора Цетињу – Народ црногорски одушевљено акламира Суверена велике пријатељске Италије, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 1.

⁵³ Mitropolit se zvao Joanikije Lipovac.

⁵⁴ Otac kralja Nikole.

nakon toga napustio Cetinje, ali je, kako list prenosi, „još jedan put pogledao kuće, ulice, narod i Cetinje, kojeg je on vazda volio ali koje ovog puta ostaje nezaboravljeno u Njegovom velikom srcu Kralja i Čovjeka“.⁵⁵ I obilasci crnogorskih gradova visokog komesara Serafima Macolinija su korišćeni kao sredstvo jačanja prijateljstva dva naroda. Njegova tri zabilježena putovanja, dva po Crnogorskom primorju⁵⁶ i jedno po sjeveru zemlje⁵⁷ pomno su ispraćena u *Glasi Crnogorca*. Na putovanjima, komesar je dočekan od velikog broja ljudi, a on sam se upuštao u razgovor sa narodom i djecom⁵⁸. Kao i u slučaju sa italijanskim kraljem, novine su prenosile Macolinijeve susrete sa starim Crnogorcima, nekadašnjim slugama kralja Nikole.⁵⁹ Macolini se, po uzoru na kralja, takođe poklonio grobu vojvode Mirka Petrovića-Njegoša, uz obećanje da će biti posrednik kod italijanske vlade oko vraćanja zemnih ostataka kralja Nikole i kraljice Milene na Cetinje.⁶⁰ Musolini je u nekoliko tekstova prikazan kao prijatelj Crne Gore. On je

⁵⁵ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Посјета Њ. В. Краља Императора Цетињу – Народ црногорски одушевљено акламира Суверена велике пријатељске Италије, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3.

⁵⁶ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Обилазак Цивилног комесара разних мјеста у Црној Гори, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3; *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Њ. Е. Високи комесар у Бару и Будви, 20. јун 1941, бр. 5, стр. 4.

⁵⁷ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Посјета Високог комесара Никшићу, Плевљима, Беранама и Подгорици, 24. јун 1941, бр. 6, стр. 1.

⁵⁸ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Обилазак Цивилног комесара разних мјеста у Црној Гори, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3.

⁵⁹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Посјета Високог комесара Никшићу, Плевљима, Беранама и Подгорици, 24. јун 1941, бр. 6, стр. 1.

⁶⁰ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Цивилни комесар на гробу Великог војводе Мирка, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3.

svojim angažovanjem doprinio da „Crna Gora ponovo dobije svoju nezavisnost“, Njegov govor u kojem je objavio planove u vezi „obnove nezavisnosti Crne Gore“, list je prenio u potpunosti, iako se ta nezavisnost pominje u samo jednoj rečenici.⁶¹

Stvaran je i kult italijanskog vojnika kao prijatelja Crnogoraca. Već u prvim tekstovima se govori o italijanskom vojniku kao o oslobodiocu od „srbijanskih vlasti“⁶², a taj narativ je nastavljen i u sljedećim brojevima. Tako je vojnik fašističke Italije „nosilac kulture“ koji „znade sebi pribaviti poštovanje od svih naroda“. On je „velikodušan i iskren“, „ima čistu savjest i zdrav razum i poviše svega ima veliko srce.“ Upoređivani su i sa „legionarima starog Rima“ sa kojima dijele jednu zajedničku karakteristiku, da su „vazda, bez ustezanja gotovi na žrtve prema svakome“, jer „oni silne ukroćuju, ali pomažu one kojima je potrebna njihova pomoć“.⁶³ Italijanski vojnici su veliki i u porazu, a čak se i „neprijatelj poklanja pred junaštvom talijanskih boraca“.⁶⁴ Vojna parada organizovana na Cetinju je, prema pisanjima lista, oduševljeno pozdravljena od strane

⁶¹ „Crna Gora ponovo dobija nezavisnost i ulazi u italijansku sferu“. Ovo je ujedno i naslov na prvoj strani. U ostatku govora, koji je održan povodom prve godišnjice od italijanskog ulaska u rat, Crna Gora se uopšte ne pominje. U govoru je pomenut i Kotor, ali samo u smislu nove provincije. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Судбина црногорског народа, 20. jun 1941, br. 5, str. 4.

⁶² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црна гора у новој Европи, 18. мај 1941, br. 1, str. 1; *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Обилазак Цивилног комесара разних мјеста у Црној Гори, 18. мај 1941, br. 1, str. 3.

⁶³ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Италијански војници и црногорски народ, 11. jun 1941, br. 4, str. 3.

⁶⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Један велики војник, 25. мај 1941, br. 2, str. 3.

građanstva, dok je veliki broj Crnogoraca iz okolnih sela došao na paradu obučen u narodnu nošnju.⁶⁵ Prenose i vijest da se svakodnevno vode srdačni razgovori između italijanskih vojnika i Crnogoraca. Tako izvještavaju o slučaju đe se jedan starac zahvaljuje italijanskom vojniku „jer su izliječili Crnu Goru“, koja je „bolovala dvadeset godina“.⁶⁶

Glas Crnogorca je vijesti o italijanskoj pomoći koristio kao dokaze o prijateljstvu dva naroda. Već u prvom broju objavljuju vijest da je kraljica i carica Jelena darivala siromašnom narodu Crne Gore 250.000 lira⁶⁷. Taj gest je, kako navode, „narod crnogorski primio sa oduševljenom zahvalnošću“⁶⁸. Dobrotvorno društvo „Kraljica Jelena“ bilo je zaduženo da se poklonjena suma „pravilno podijeli siromašnima“.⁶⁹ U drugom tekstu prenose da je narod „poslije poraza srbijanskih trupa i bjekstva istih iz Crne Gore (...) ostao skoro bez ikakvih životnih namirnica“. Zato je Visoki komesar, po preuzimanju dužnosti, „obezbijedio snabdijevanje Cetinja i drugih centara“.⁷⁰ Napominju, da „ako količine namirnica izgledaju, na prvi pogled male, ne treba zaboraviti da snabdijevanje dolazi iz zemlje angažovane u jednu tešnju borbu i koja je umjela staviti

⁶⁵ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Ревн труппа на Цетињу у присуству Високог комесара, 3. jun 1941, br. 3, str. 1

⁶⁶ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Разговор у брдима, 25. maj 1941, br. 2, str. 4.

⁶⁷ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Краљица и царица Јелена дарива 250.000 лира сиромашним Црногорцима, 18. maj 1941, br. 1, str. 4.

⁶⁸ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Депеша захвалности народа Црне Горе Њ. В. Краљици Јелени, 18. maj 1941, br. 1, str. 4.

⁶⁹ Друштву је митрополит Јоаникије уступио просторије за дјеловање. *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Активности добровољног друштва „Краљица Јелена“, 25. maj 1941, br. 2, str. 4.

⁷⁰ *Glas Crnogorca – La voce del Montenegro*, Влада италијанска брине се да обезбједи исхрану становништва Цр. Горе, 18. maj 1941, br. 1, str. 4.

u pogledu snabdijevanja sebi velike žrtve“.⁷¹ Jer „Italija ne žali da podijeli svoj hleb i da će ga dijeliti sa onima koji se njoj povjere“.⁷² Osim namirnica, vlasti su podijelile i pijaću vodu građanima Cetinja.⁷³ List govori i o puštanju crnogorskih zarobljenika, bivših vojnika Kraljevine Jugoslavije, kao rezultat dogovora Visokog komesara i divizije „Mesina“. Napominju da je Crnogorcima, „zbog njihove narodnosti“ u zarobljeništvu „ukazivanja pažnja“. Oslobođeno je oko 1.000 Crnogoraca, a svi su snabdijevani namirnicama i dovedeni u Podgoricu i Danilovgrad, odakle su pušteni da idu svojim kućama.⁷⁴ Pomoć je nuđena i u vidu stipendija, tako je rektor Univerziteta „Musolini“ u Bariju uputio depešu Visokom komesaru sa idejom da se stvori fond u vrijednosti od 4.000 lira godišnje, koji bi se koristio za školovanje mladih Crnogoraca.⁷⁵

Kulminacija narativa o prijateljstvu može se pročitati u broju 9 od 13. jula 1941.⁷⁶ Tada je cijeli broj posvećen izvještajima sa

⁷¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Успјешна служба у апровизацију Црне Горе, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 3.

⁷² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Никад Црна Гора неће заборавити помоћ Италије, 24. јун 1941, бр. 6, стр. 3.

⁷³ Razlog nestašici su ljetnje temperature, jer se u cetinjskom vodovodu smanji nivo vode i onda moraju da rade pumpe, koje nijesu dovoljne da poprave pritisak. Dnevno se može dobiti 260 m³, od kojih je 250 m³ podijeljeno građanima, a deset „u depozitima“. Uvedene su i restrikcije u snabdijevanju vodom preko vodovoda, tako da se ona puštala od 6 do 18 sati. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Подјела пијаће воде грађанству Цетиња, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 2.

⁷⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црногорски заробљеници слободни у својој домовини, 25. мај 1941, бр. 2, стр. 4.

⁷⁵ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Универзитет у Бари понудио је школовање младим Црногорцима, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3.

⁷⁶ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црногорски сабор прогласио је слободну и независну Краљевину Црну Гору, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 1–4.

Petrovdanskog sabora, kada je proglašena „Nezavisna država Crna Gora“. U potpunosti su preneseni govori Sekule Drljevića i Serafina Macolinija, kao i deklaracija koja je usvojena na saboru, a kojom su ukinute odluke iz 1918⁷⁷. U kraćim tekstovima je opisana cijela svečanost, a preneseni su i telegrami zahvalnosti „crnogorskog sabora“.⁷⁸ Pisani su hvalospjevi o Italiji i Musoliniju, koji se već dvadeset godina bori da „uništi sramne plodove Versalja“. List zaključuje da je kao rezultat te borbe Crna Gora „vaskrsla“ čime je obnovljena „ostavština“ njenog prvog kralja.⁷⁹

Slika 3.
Naslovnica koja prenosi vijest o stvaranju
Nezavisne Države Crne Gore⁸⁰

⁷⁷ Глас Црногорца – *La voce del Montenegro*, Декларација црногорског Сабора, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 1–4.

⁷⁸ Telegrami su poslati: Vladarskom paru, Musoliniju, Čanu i Hitleru, koje je potpisao predsjednik Sabora Ivanović. Глас Црногорца – *La voce del Montenegro*, Телеграми захвалности црногорског Сабора, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 4.

⁷⁹ Глас Црногорца – *La voce del Montenegro*, Свечано засиједање сабора у Зетском дому, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 1.

⁸⁰ *Isto*, стр. 1.

„Neprijatelj“ je česta tema u *Glasi Crnogorca*, budući da su novinu izdavale italijanske okupacione vlasti. Osim u rubrici posvećenoj vojnim izvještajima, o „neprijatelju“ se pišu i cijeli tekstovi koji su propagadnog karaktera. U početku, glavni „neprijatelji“ su bivše jugoslovenske vlasti i Velika Britanija, da bi se kroz početak sukoba na Istočnom frontu taj spisak proširio na Sovjetski Savez. Za bivšu jugoslovensku vlast kažu da je bila „srbijska“ i da su oni „nazovi braća beogradska“⁸¹. „Srbijanska“ vlast je pritiskala crnogorski narod⁸² i od Crne Gore napravila pasivni kraj.⁸³ Bivša uprava je kriva za nestašicu životnih namirnica koja je uslijedila dolasku Italijana.⁸⁴ Navode da su „beogradske hegemoni“ Crnogorcima „zabranili“ da slave Đurđevdan,⁸⁵ a njihovu „slavnu zastavu gazili i zlostavljali“.⁸⁶ Sama Kraljevina Jugoslavija je opisivana kao neprirodna tvorevina⁸⁷, i „treća država koja je silom stvorena u Versalju“⁸⁸. Jedini njen zadatak je bio da bude italofobna, ali se raspala u

⁸¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Дешпа коју су аргентински Црногорци упутили министру г. Мацолину, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 4.

⁸² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Црна Гора у новој Европи, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 1.

⁸³ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Економске могућности у Црној Гори, 24. јун, бр. 6, стр. 3.

⁸⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Влада италијанска брине се да обезбиједи исхрану становништва Цр. Горе, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 4.

⁸⁵ Đurđevdan је слава династије Petrović-Njegoš. *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Празник Ђурђев-дана прослављен први пут послје 22 године на Цетиње, 18. мај 1941, бр. 1, стр. 3.

⁸⁶ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Стара Црногорска застава опет се вије, 13. јул 1941, бр. 9, стр. 4.

⁸⁷ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Италијанско – мађарско пријатељство, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 2.

⁸⁸ Претпоставка је да су друге двије Полска и Чехословачка.

„mrvicama pri prvom sudaru“.⁸⁹ Snažna propagadna kampanja usmjerena je protiv Velike Britanije, budući da se Italija u to vrijeme borila protiv nje na više frontova u Evropi i Africi. Njena politika se naziva „nesretnom“ koja ima „ostatke privlačne jevrejštine“.⁹⁰ Na udaru se našla britanska mornarica, koja se, po riječima novinara, nalazi u paničnom strahu⁹¹ od italijansko-njemačke avijacije⁹². Prenose vijest britanske vlade o gubicima u ratu, ali napominju da su ovo nepotpuni podaci, budući da Englezi ne navode koliko je vojnika poginulo u Grčkoj i kolike gubitke im nanosi neprestano njemačko bombardovanje.⁹³ Smatraju da je za poraze kriv Čerčil, koji na sve načine pokušava da skine odgovornost sa sebe,⁹⁴ pa čak i da je uveo cenzuru prilikom iznošenje podataka o žrtvama unutar britanske mornarice.⁹⁵ Osim vojnih poraza, list se bavi i ekonomskom situacijom na ostrvu. Prenose da industriji „nedostaje sirovina“⁹⁶, dok je počela racionalizacija odjeće, što

⁸⁹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Рат морнарице и авијације, 20. јун 1941, бр. 5, стр. 4.

⁹⁰ Ovo je ujedno i prvi put da se negativno piše o Jevrejima u *Гласу Црногорца. Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Ка новој Европи, 3. јун 1941, бр. 3, стр. 4.

⁹¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Сумрак Енглеске на Средоземном мору, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 4.

⁹² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Побједа сила Осовине на Криту, 3. јун 1941, бр. 3, стр. 4.

⁹³ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Енглези су изгубили, што мртвих, рањених и заробљених више од 100.000 људи, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 4.

⁹⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Черчил скида одговорност са себе због пораза и баца је на команданта ваздушне флоте, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 4.

⁹⁵ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Катастрофални губици енглеског Адмиралитета, 21. јул 1941, бр. 10, стр. 4.

⁹⁶ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Британске индустрије

je „proizvelo u narodu najgori utisak“.⁹⁷ „Fatalna ura za Englesku Imperiju samo što nije odzvonila“⁹⁸, odzvanja proročki sa stranica *Glasa Crnogorca*.

Sovjetski Savez se do početka operacije „Barbarosa“ pominje samo jednom, kroz informaciju da je prekinuo diplomatske odnose sa grčkom vladom.⁹⁹ Sa početkom rata, broj tekstova se povećava, tako da rat na Istoku postaje glavna tema. Znajući za istorijske veze Crnogoraca i Rusa, novinari su oprezno pristupili izvještavanju sa ovog ratišta. Objašnjavaju da se „rat ne vodi protiv ruskih masa, nego protiv otrovne komunističke klike SSSR-a i protiv one vojske na kojima počiva sovjetska vlast“. Italijani, zajedno sa ostalima članovima Osovine, u Sovjetski Savez dolaze kao oslobodioci jer su njegovi stanovnici „robovi jedne imperijalističke klike“.¹⁰⁰ Vijesti o pobunama Estonaca, Letonaca i Litvanaca protiv boljševika,¹⁰¹ služe im kao dokaz za ove tvrdnje. Njih je, kao i druge narode u SSSR-u „jevrejska internacionala uspjela da uvuče u komunističke mreže, da im oduzme vjeru, običaje, moral, žene, djecu, otadžbinu, i sve ono što pripada zdravom, poštenom i moralnom građaninu jedne zemlje“.¹⁰² Italijani moraju da donesu slobodu ovim narodima i

присиљене да прекину посао због недостатка сировина, 2. јул 1941, бр. 7, стр. 4.

⁹⁷ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Одјећа се у Енглеској рационира, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 3.

⁹⁸ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Сумрак Енглеске на Средоземном мору, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 4.

⁹⁹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, У. Р. С. С. Укида дипломатске везе са бившом грчком владом, 11. јун 1941, бр. 4, стр. 4.

¹⁰⁰ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Италијански народ против болшевизма, 9. јул 1941, бр. 8, стр. 1.

¹⁰¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Rat boljševizmu, 2. јул 1941, бр. 7, стр. 1.

¹⁰² *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Италијански народ против болшевизма, 9. јул 1941, бр. 8, стр. 1.

„kao nosioci današnje civilizacije ne mogu dopustiti da boljševizam poruši ono što je 25 vjekova latinske civilizacije izgrađivano“.¹⁰³ Pobjedama Osovine, „masonsko-jevrejska međunarodna klika“ kako je nazivaju, gubi posljednje uporište na Starom kontinentu¹⁰⁴ i najavljuju „brzo nestajanje zastave sa srpom i čekićem“.¹⁰⁵

Slika 4. Novi neprijatelj – boljševizam¹⁰⁶

U posljednjem broju novine, pojavljuje se novi neprijatelj, koji će pokazati da je tromjesečno djelovanje italijanskih vlasti bilo uzaludno. To su crnogorski borci iz Trinaestojulskog ustanka. Oni su proglašeni „izdajnicima crnogorskog naroda“, koje će stići „neizbježna kazna“.¹⁰⁷ Ta „šaka plaćenih odmetnika“, kako ih nazivaju, „sije smrt u redovima oslobodilačkih trupa, napadajući ih kukavički, iz zasjeda“. Ustankom je izvršen čin „oceubistva“ jer u „času kad je Crna Gora stupala ponovo u red nacija“, neko od njenih sinova

¹⁰³ Isto, br. 8, str. 1.

¹⁰⁴ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Напредовање на истоку дуж цијелог фронта, 9. јул 1941, br. 8, str. 1.

¹⁰⁵ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Њемци су сломили руски отпор, 21. јул 1941, br. 10, str. 3.

¹⁰⁶ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, 2. јул 1941, br. 7, str. 1.

¹⁰⁷ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Неизбјежна казна издајницима црногорског народа, 21. јул 1941, br. 10, str. 1.

izvršio je „ovaj sramni čin.“¹⁰⁸ Novinari smatraju da je ustanak izveden na „poziv Moskve“, a podstican od strane „beogradskih i londonskih agenata“. Poručuju da „ako volite vašu domovinu znajte da interes vaše zemlje nije u Moskvi,“ jer će „za nekoliko dana od boljševičke Rusije ostati samo tužna uspomena“.¹⁰⁹ „Osveta će biti strašna“ prijete sa stranica *Glasa Crnogorca*,¹¹⁰ a da je ona krenula, svjedoči izvještaj o dvije smrtno kazne, protiv Cetinjana koji su krili oružje.¹¹¹

Slika 5. *Glas Crnogorca* o ustanku – posljednji broj u 1941. godinu i poraz italijanske propagande politike¹¹²

Civilni komesarijat je ukinut od strane Musolinija 24. jula. Macolini je odstranjen iz Crne Gore,¹¹³ a narednog dana civilnu i vojnu vlast preuzima general Pircio Biroli.¹¹⁴ Budući da je *Glas Crnogorca* izlazio kao organ komesarijata, njegovim ukidanjem prestaje štampanje lista, čime je broj 10 njegov posljednji. Februara 1942, italijanske okupacione vlasti će

¹⁰⁸ *Isto*, str. 1.

¹⁰⁹ *Isto*, str. 1.

¹¹⁰ *Isto*, str. 4.

¹¹¹ *Isto*, Двије смртне казне, str. 1.

¹¹² *Isto*, str. 1.

¹¹³ Federiko Godi, *Crnogorski front – Italijanska okupacija Crne Gore 1941–1943*, Podgorica 2017, str. 27.

¹¹⁴ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 410.

pokrenuti novi list *Glas Crnogorca*. On neće nastaviti numeraciju ovog, već će krenuti od broja 1. Izlaziće do kapitulacije Italije, septembra 1943, kada mijenja ime u *Cetinjski vjesnik*. Od 14. februara 1942. do 11. septembra 1943. biće štampano 149 brojeva, a isti će objaviti i publikaciju *Pakao ili komunizam u Crnoj Gori*.¹¹⁵

Pregledajući deset brojeva lista *Glas Crnogorca*, može se doći do zaključka da su Italijani pokušali da iskoriste nezadovoljstvo Crnogoraca. To nezadovoljstvo, prouzrokovano diskriminatorским položajem Crne Gore, počinje da se gomila nakon 1918. Već na izborima za Ustavotvornu skupštinu (1920) Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u Crnoj Gori pobjeđuju partije koje su se zalagale za federativno uređenje. Među njima, kao najjača izlazi Komunistička partija Jugoslavije. Ovo je velika promjena snaga, budući da su samo godinu dana ranije, pristalice bezuslovnog ujedinjenja uspjele da uguše pobunu zelenaša koji su se zalagali za ulazak Crne Gore u novu južnoslovensku zajednicu na ravnopravnim osnovama. Podrškom KPJ, stanovništvo Crne Gore je eksplicitno iskazalo svoje nezadovoljstvo položajem. Vlasti KSHS/KJ su veoma malo radile na popravljanju situacije, tako da se nezadovoljstvo iz godine u godinu samo povećavalo. Zamjerano je to što centralna vlast ne ulaže dovoljno sredstava u obnovu zemlje, da Crna Gora nije dobila svoj dio odštete za Prvi svjetski rat, kao i da nema političara iz Crne Gore u vladama KSHS/KJ¹¹⁶ Ovo nezadovoljstvo je eskaliralo nakon uvođenja Šestojanuarske diktature. Broj uhapšenih, ubijenih, pritvorenih i osuđenih u periodu 1929–1941. u Crnoj Gori bio je daleko veći od bilo kog drugog regiona Kraljevine Jugoslavije sa sličnim brojem

¹¹⁵ *Istorijski leksikon Crne Gore* 3, Glas Crnogorca, Podgorica 2006, str. 642.

¹¹⁶ Za sve vrijeme postojanja KSHS/KJ, samo je bio jedan Crnogorac ministar u nekoj od vlada. Riječ je o Marku Dakoviću, koji je postao ministar tek 1941.

stanovnika.¹¹⁷ Ivan Ribar zapisuje da je: „Crna Gora pretvorena u pravo ratište između naroda, policije i žandarma Korošca ... Crnogorci su podnosili najteže bespravlje i bezakonje i zato su najbrutalnije metode nasilja bile uperene protiv Crnogoraca, no i najjači otpor je bio u Crnoj Gori.“¹¹⁸ Znajući unutrašnju situaciju i odnos vlasti Kraljevine Jugoslavije prema Crnogorcima, Italijani su mislili da će Crnogorci lako progutati činjenicu da postaju njihov protektorat. Osim nezadovoljstva, Italijani koriste i Jelenu Savojsku sa ciljem da privuku što više pristalica. Međutim, potcijenili su, ili bolje reći, nijesu u potpunosti shvatili Crnogorce. Nesporno je da su oni voljeli dinastiju Petrović-Njegoš, ali još više su voljeli slobodu. Italijani su pogrešno shvatili koju slobodu Crnogorci vole. Oni su mislili da je dovoljno samo da proglaše „ND Crnu Goru“, kao što je urađeno u NDH, i da će narod prihvatiti tu slobodu kao pravu. Ali stvaranjem „krnje“ Crne Gore, bez teritorija za koje su istorijski vezani (Boka Kotorska) i koje su oslobodili u oslobodilačkim ratovima protiv Osmanlija (teritorije koje su pripale Velikoj Albaniji), oni su odbili od sebe veliki broj Crnogoraca. Dodatno, napadom na SSSR, komunisti su ubrzali stvaranje udarnih grupa¹¹⁹ i time vršili posljednje pripreme za ustanak. Tako su, dan pošto je proglašena „slobodna i nezavisna Crna Gora“, Crnogorci uzeli puške u svoje ruke i podigli najveći opštenarodni ustanak u porobljenoj Evropi. Veliki šamar za Italijane je i činjenica da su prve puške pukle u okolini Cetinja¹²⁰, za koje su mislili da je bastion njihove podrške. Čak

¹¹⁷ Živko M. Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006, str. 403.

¹¹⁸ *Isto*, str. 403.

¹¹⁹ Do početka ustanka bilo je 285 udarnih grupa sa 6.000 vojnika. Зоран Лакић, Радоје Пајовић, Гојко Вукмановић, *Народноослободилачка борба у Црној Гори 1941–1945 – хронологија догађаја*, Титоград 1963, str. 27.

¹²⁰ *Isto*, str. 39

su i neke njihove pristalice, kao što je Savo Čelebić, bivši oficir kralja Nikole koji je podigao crnogorski barjak na Petrovdanskoj skupštini¹²¹, pristupile ustanicima. Italijanska tromjesečna kampanja u *Glasi Crnogorca* je time pala u vodu, a ujedno su skupo platili ideju da mogu kanalisati crnogorsko nezadovoljstvo bivšim vlastima u svoju korist.

Literatura:

Monografije

- Andrijašević, Živko M, Rastoder, Šerbo, *Istorija Crne Gore*, Podgorica 2006.
- Godi, Frederiko, *Crnogorski front – Italijanska okupacija Crne Gore 1941–1943*, Podgorica 2017.
- Grupa autora, *Istorijski leksikon Crne Gore 5*, Podgorica 2006.
- Martinović, Niko S, *Razvitak štampe i štamparstva u Crnoj Gori 1493–1945*, Beograd 1965.
- Лакић, Зоран, Пајовић, Радоје, Вукмановић, Гојко, Лакић, Зоран, *Народноослободилачка борба у Црној Гори 1941–1945 – хронологија догађаја*, Титоград 1963.
- Станојевић, Глигор, Васић, Милан, *Историја Црне Горе 3*, Титоград 1975.

Novine

- *Глас Црногорца – орган Привременог црногорског комитета*
- *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*

¹²¹ *Глас Црногорца – La voce del Montenegro*, Стара Црногорска застава опет се вије, 13. jul 1941, br. 9, str. 4.